

Opponensi vélemény

Papp Zsófia Márta „Úton a versenyképes desztináció felé”

című doktori (PhD) értekezéséről

(Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola)

Egy doktori értekezés nyilvános vitája a doktorjelölt tudományos kutatóvá válásának fontos állomása. A jelölt ezzel a munkával bizonyítja a szakmai közösség előtt, hogy képes a követelményeknek megfelelő színvonalú, önálló alkotásra, hogy alkalmas tudományos kutatómunka végzésére. Az értekezés bírálata során a tudományos művektől elvárt szakmai követelményeket kell figyelembe venni, amely követelmények függetlenek attól, hogy könyvről, folyóiratban közölni szándékolt tanulmányról, avagy doktori értekezésről van-e szó. A tudományos kutatás is szakma, amelynek vannak sztenderdjei, egy doktori értekezésben ezek alkalmazási ismeretét kell igazolni. Bírálatomban először az általános szempontokra térek ki, ezt követően pedig néhány részletkérdésre.

Téma- és címválasztás: érdekesnek és nagyon hasznosnak, fontosnak tartom a téma-választást, hiszen egy olyan témakörrel, elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkozik a szerző, amely itthon figyelemre tarthat számot. Egyrészt a fejlesztéspolitika a turizmust kiemelten kezeli, elég, ha az egészségturizmust és a gyógyfürdők támogatását, avagy a falusi turizmust említjük. Másrészt a turisztikai desztinációk versenyképességével kapcsolatban a hazai szakirodalomban kevés eredmény található ilyen komplex, multidiszciplináris megközelítésben. Hiszen ebben a dolgozatban a turizmus szakirodalma mellett a regionális gazdaságtan vonatkozó eredményeit, illetve a Porter-féle menedzsment irányzatot is fel kellett dolgozni.

A **dolgozat szerkezete** logikus, a szerző ezt a témakört három érdemi fejezetben tárgyalja. A bevezető után először a kapcsolódó elméleti háttérrel tekint át, amely a témakör szerteágazó volta miatt több részből áll, előbb a turisztikai desztinációk és koordinációjuk, majd a versenyképesség fogalmi kérdéseivel foglalkozik. Ezt követően a turisztikai desztinációk versenyképességére alkalmazható modelleket elemzi, továbbgondolva a piramis-modellt. Az elméleti alapokat követően a szerző ismerteti empirikus kutatását, módszertani megoldásait, végezetül kutatásának elméleti és gyakorlati eredményeit foglalja össze. A dolgozat követi a tudományos dolgozatok szokásos logikai ívét az elméleti háttértől, azaz a konceptualizálástól az operacionalizáláson keresztül a saját empirikus eredmények bemutatásáig.

Az első érdemi fejezetben a jelölt a turizmus rendszerét és gazdasági szerepét, lényegi elemeit és időbeli változását tekint át, amely háttérre, a kapcsolódó témakörök fogalmainak

és jellemzőinek ismertetésére épülnek a későbbi fejezetek. Az elméleti háttér bemutatása logikus, a szerző az általános kérdésekből kiindulva egyre inkább a ténylegesen vizsgált kérdéskörre fókuszál. A turisztikai desztinációk meghatározásából és fogalmi lehatárolásából a desztinációk koordinációjára, a TDM szervezetek szükségességére tér ki, majd a verseny és versenyképesség kérdéskörét, modelljeit mutatja be. A szerző igen alaposan, bőséges irodalmi bázisra támaszkodva érvel amellett, hogy a desztinációk közötti verseny és versenyképesség vizsgálatára a regionális gazdaságtan eszköztárára jól alkalmazható.

A másik két érdemi fejezet a jelölt önálló, tudományos célú modellalkotási, validálási elképzeléseit és empirikus vizsgálatait mutatja be. Önmagában mindegyik fejezet jól megírt, a szerző alaposan feldolgozta az egyes kérdéskörök szakirodalmát és logikusan interpretálja, empirikus elemzései mind elméletileg, mind módszertanilag megfelelőek.

Egy doktori disszertációban fontos a fogalmi háttér megalapozottsága, a **témakör nemzetközi szakirodalmának, a különböző irányzatoknak kritikai áttekintése**, amelyre főleg az első fejezetben került sor. Az elméleti háttér bemutatását megfelelőnek tartom, a könyvtárnyi szakirodalomból nyilván még nagyon sok további irodalmat lehetne megemlíteni. Az irányzatok leíró jellegű ismertetésén túl a jelölt több esetben alapos kritikai értékelésre is sort kerített és részletes táblázatban közli az áttekintett és mérvadó szakirodalmat (pl. a 46-49. oldalakon).

A regionális gazdaságtani alapokkal kapcsolatban a szerző a szakirodalommal megegyezően taglalja, hogy milyen típusú régiókat különböztetünk meg, azaz milyen térségi kiterjedés alapján érdemes vizsgálni a turisztikai desztinációkat. Úgy vélem, habár a turisztikai desztinációknak vannak csomóponti sajátosságai, de talán a homogén felfogás is alkalmazható. Például érdemes végiggondolni, hogy a Balaton-térség az egyetlen, összefüggő desztináció, avagy inkább elkülönülő desztinációkból áll? Másik végiggondolandó kérdés Budapest és a nagyvárosok szerepe, Budapest Magyarország legnépszerűbb turisztikai desztinációja, ahol nincsenek TDM-ek, azaz kimarad a turisztikai desztinációk versenyképességének vizsgálatából, holott erőteljes áttételes befolyása van szinte mindegyik hazai desztináció népszerűségére. Elfogadom, hogy egy doktori értekezésben érdemes leszűkíteni a vizsgálati egységek körét, tekintettel az elérhető információkra, de az elméleti bevezetőben ezen szűkítő értelmezésből adódó következményeket is kritikusan be kell mutatni. Részemről elfogadható, hogy a turisztikai desztinációk vizsgálati körét a TDM-ekkel bíró térségekre szűkítsük le, de ekkor több olyan térség is kimarad, ahol jelentős a turizmus, de nem hoztak létre hivatalosan elismert TDM-et. Úgy vélem, hogy a turisztikai desztinációk esetében több típus figyelhető meg, lé-

nyegében többféle regionális klaszter alakult ki, nemcsak a TDM-el bíró ún. intézményre-épülő, hanem az externhatásokat kiaknázó ún. urbanizációs agglomerációs előnyöket kiaknázó klaszterek is (pl. Budapesten és a nagyvárosokban). Emiatt a kutatás folytatásához javaslom a turisztikai desztinációk fogalmának és vizsgálati körének kiterjesztését, azokra is, ahol nincsenek hivatalos TDM-ek. Javaslom továbbá a klaszter-felfogás érvényesítését, amely fogalmi kör a nemzetközi tapasztalatok alapján jól használható a turisztikai desztinációkra is (lásd többek között Michael Porter vizsgálatait).

A dolgozat második érdemi fejezete egy új modell kialakítását ismerteti a piramis-modell alapján. Tetszik a jelölt gondolatmenete, hogy új eredményként egy saját modellt ad meg, mégha annak egyes elemei vitathatók is. Megjegyzem, hogy egyre szélesebb körben elfogadják a Nobel-díjas Williamson javaslatát, amely ebben a modellben is tetten érhető, és amelyet a piramis-modell felépítése is visszatükröz. Williamson az egyes közgazdaságtudományi paradigmák hatókörét, érvényességét időtávhoz köti, rövid távon a neoklasszikus, míg középtávons az intézményi közgazdaságtan fogalmai, gondolatai állnak közelebb a társadalmi valósághoz. A jelölt a turisztikai desztinációk versenyképességére kidolgozott modellt interjúk alapján validálja, amivel egyetértek, ugyanis a szakirodalomban az újdonságnak számító, és így eddig még nem igazolt modellről nincs szakmai konszenzus, nem lehet korábbi szakirodalmi hivatkozást felmutatni, ezért tudományos munkákban a validálás az igazolás egyetlen lehetséges eszköze.

A disszertáció érdemi 3. fejezete a hazai turisztikai desztinációk versenyképességét vizsgálja, felhasználva primer és szekunder információkat. A jelölt megfogalmaz hipotéziseket is, amelyeket tesztel többváltozós statisztikai eljárásokat alkalmazva. Megjegyzem, a hipotézisek lehetnének sarkosabban megfogalmazottak is, olyanok, amelyekről a vizsgálat elején még nem eldönthető, hogy elfogadjuk, avagy elvetjük őket. Pl. az 1. hipotézissel kapcsolatban nagyon meglepődnék, ha elvetné, hiszen ekkor az egész dolgozat megrendülne. Azaz hipotéziseket inkább deduktív és magyarázó modelleknél célszerű alkalmazni, nem pedig leíró jellegűeknél. Az empirikus vizsgálat egyébként módszertanilag korrekt, egyetlen megjegyzésem van: a statisztikai eljárások ismertetése túl részletesre sikerült, közismert és egyetemi tananyagokban szereplő alapgondolatokat egy doktori értekezésben elég meghivatkozni, nem érdemes bőven kifejteni, pl. adatok hasznossága (78. o.), klasztermódszerek (82. o.), Ward-módszer (94. o.) stb.

A jelölt a dolgozat végén tézisekben összegzi önálló és újszerű eredményeit, áttekintve módszertani javaslatait is. Kilenc pontban sorolja fel ezeket az eredményeket, kiemelve a

DVP-mutatót, mint a desztinációk versenyképességének összehasonlító értékelésére alkalmas mutatószámot. Végül 4 tételben összegzi eredményeinek konklúzióját.

A **dolgozatban alkalmazott vizsgálati módszerek** megfelelnek a témakörben elvártnak, az irodalom feldolgozása módszertanilag megfelelő. Az egyes fejezetekben alkalmazott kvantitatív elemzési módszerek, mint pl. klaszterelemzés, főkomponens-elemzés alkalmazása korrekt, megfelelően, néha túl részletesen leírt. Az empirikus felmérésekhez alapos, részletes adatbázist állított össze és dolgozott fel.

A **dolgozat stílusa** megfelelő, olvasmányos, jól követhető a logikai ív, a fejezetek közötti átvezetések informatívak. A dolgozat **formailag** is megfelel az elvárásoknak, az ábrák és táblázatok jól szerkesztettek, az irodalomjegyzék precízen lett összeállítva. Megjegyzem, hogy mérvadó közgazdaságtani folyóiratokban, könyvkiadóknál nem szokás sorszámozni a szakirodalmat.

A **dolgozat új eredményének** tartom a piramis-modell adaptálását turisztika desztinációkra, ezen konceptualizációs alapokra épülő indikátorkészletet, azaz operacionalizálási keretek kidolgozását, illetve empirikus felmérés elkészítését. A szakirodalom színvonalas kritikai feldolgozása mellett főleg ezek a modellezési javaslatok, empirikus vizsgálatok, felmérések igazolják a jelölt tudományos felkészültségét.

Összegzésképpen, véleményem szerint a disszertáció megfelel a doktori értekezésekkel szemben elvárt kritériumoknak mind a téma szakirodalmának feldolgozása, mind önálló és újszerű tudományos eredmények elérése, mind módszertani és formai szempontból. A tudományos kutatóvá válás egy folyamat, igen fontos lépés egy nagy volumenű dolgozat elkészítése, amelynek összeállítása, az ismeretek szintetizálása során eddig nem ismert problémákkal szembesül a doktorjelölt.

A fentiekre tekintettel **javaslom a doktori értekezés nyílt vitára bocsátását és a jelölt részére a doktori cím odaítélését.**

Szeged, 2014. március 3.

Prof. Dr. Lengyel Imre
egyetemi tanár, az MTA doktora